

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Måndagen den 1 maj 2017

Kära systrar och bröder,

I *Ljusa veckan* – påskveckan – besöker jag två små kyrkor vid sidan om turiststråken i Rom: basilikorna S:ta Pudentiana och S:ta Prassede. Bägge ligger bara ett stenkast från den berömda S:ta Maria Maggiore – en av Roms fyra huvudkyrkor – och är uppkallade efter två systrar som blev martyrer på 100-talet. Deras far hette Pudens – omnämnd av Paulus i Andra Timotheosbrevet – och var enligt traditionen en senator i Rom som blivit kristen. I det hus där han bodde med sin familj har arkeologiska utgrävningar visat att ett badrum var ombyggt till kapell. I kyrkan finns bevarat ett stycke av ett middagsbord där Petrus sägs ha brutit brödet när han gästade familjen.

S:ta Pudentiana är byggd över vad som kan ha varit en av de allra tidigaste huskyrkorna i Rom. I absiden finns en stor mosaik från 390-talet, den kanske äldsta bevarade i hela Rom. Petrus och Paulus är avbildade tillsammans med de två systrarna Pudentiana och Prassede, som sätter martyrkronorna på apostlarnas huvuden. På mosaiken har apostlarna samma utseende som på glas man funnit i katakomberna. Porträtten anses bygga på minnet av Petrus och Paulus verkliga utseende.

I den andra kyrkan, S:ta Prassede, finns ett litet sidokapell uppkallat efter en biskop på 800-talet, S:t Zeno. Kapellet är kyrkans pärla och inrymmer fantastiska mosaiker där inte bara de två systrarna är avbildade utan även andra martyrer, bland annat Agnes av Rom. Kyrkan är byggd på den plats där 23 unga människor mötte sitt martyrium. Det sägs att Prassede samlade upp deras blod med en svamp och satte den i den vägg där hon själv senare blev gravsatt. En cirkelrund porfyrplatta i kyrkans mittskepp anger platsen för denna händelse. I en krypta under högaltaret finns de båda systrarnas relikier.

Två kvarter längre bort ligger en annan till synes oansenlig kyrka som ytterst få turister verkar upptäcka: *Martini ai Monti*. Den blev församlingskyrka på 300-talet, men byggdes då över ett hus som varit samlingsplats för förföljda kristna under 100-talet. Jag ber om tillåtelse att få gå ner under basilikan, där den ursprungliga kyrkan har grävts ut. Traditionen berättar att det var här som den nicenska trosbekännelsen för första gången hördes i Rom, i samband med att kejsar Konstantin besökte kyrkan en kort tid efter det historiska konciliet i Nicaea år 325. I de gamla valven stämmer jag in med hela kyrkan i bekännelsen till Honom som är *sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern, på Honom genom vilken allting är skapat, som för oss människor och för vår salighets skull har stigit ned från himlen, och tagit mandom genom den helige Ande, av jungfru Maria, och blivit människa...*

I de små basilikorna i Rom kommer jag i kontakt med den unga kyrka där martyriet betraktades som kungsvägen till ett odelat liv med Kristus. Urkyrkans första martyr var Stefanos, vars namn betyder *krona*. Det var något man tog fasta på i den unga kyrkan; martyriet kom att beskrivas som en "kröning". På mosaiker och målningar från den tidigkristna perioden gestaltas hur kristna, i likhet med Pudentiana och Prassede, kröns med martyriets krona.

Historien om den kristna kyrkan är från allra första början berättelsen om hennes *vittnen*. Ordet kommer av grekiskans *martyrein*: någon som ser något och berättar det för andra; någon som fått sina ögon öppnade och inte kan tiga med vad hon sett. Det var ingen tillfällighet att ordet för vittne snart kom att förknippas med död och offer. Martyren var ett vittne om att döden för Kristi skull är det kristna dopets yttersta konsekvens. Snart började man i urkyrkan även tala om martyriet som ett "andra dop" – blodsdopet. Jesu ord till sina lärjungar – "Den bågare som jag dricker skall ni få dricka, och det dop som jag döps med skall ni döpas med"¹ – hade för dessa tidiga kristna mer än en symbolisk innebörd. Man upplevde ordens realitet på sin egen kropp. I martyrens död fullbordades dennes dop. Martyrerna blev teckengestalter, deras dödsdagar högtidlighölls och över deras gravar uppfördes de första kyrkorna. När eukaristin firades på platsen för martyrens grav upplevde man hela kyrkans förening med Kristus, i himlen och på jorden.

"Födelsestunden ligger framför mig", skriver biskop Ignatios av Antiochia på resan mot sin död på Colosseum i Rom. I orden hör vi inte bara ekot från en avlägsen tid. Visst kunde martyriets förhållande ibland anta tvivelaktiga drag, något som utmanade teologerna till en reflektion om vem som skulle anses vara en sann martyr. Men här möter vi också en kristen livshållning där "det goda livet" i den här världen bestod i att vittna om Kristus, om nödvändigt med sin död. Människor som lever sin tro och dör för den är till sist det enda "beviset" för kristendomens trovärdighet. När ytlighet och ängslig självupptagenhet försvagar kyrkorna blir de levande tecken på uppståndelsens verklighet.

På en liten ö i Tibern, mitt emot stadsdelen Trastevere, ligger i dag ett litet martyrkapellet som förvaltas av S:t Egidio-kommuniteten. Det är byggt till minnet av det tjugonde och tjugoförsta århundradets martyrer. Här möter den tidiga kyrkans martyrhistoria i Rom vår egen tid med dess otaliga martyrier under ideologier som drivit vansinnet till det yttersta. Under *Ljusa veckan* besöker påven Franciskus den lilla ön. I en minnesgudstjänst talar han, med den nyss firade påsken som fond, om vår tids martyrer som "kyrkans levande blod". "Det är dessa vittnen som bär kyrkan", säger han. "Genom integriteten i sin tro och den fasthet de fått som gåva av den helige Ande, är de vittnen om att Jesus har uppstått och lever."

Minnet av martyrerna är en speciell gåva, menar påven Franciskus, ett levande arv som vittnar om den fredens och enhetens väg vi alla måste gå. "De lär oss att vi genom kraften i kärleken kan övervinna arrogans, våld och krig – och att fred kan uppnås genom tålmod." Alla kända och okända martyrer, män och kvinnor som står fasta i sin kärlek, trogna den helige Andes röst, är en Guds gåva till oss. Men också en utmaning att leva i Kristi efterföljd utan rädsla. Som Jesus säger i Johannesevangeliet – påvens predikotext i martyrkapellet: "Om världen hatar er, kom då ihåg att den har hatat mig före er"²

¹ Matt 10:39.

² Joh 15:18.

Hur ska man förhålla sig till det växande hatet mot kristna på många håll i världen i dag? Biskop Thomas i den koptiska kyrkan menar att svaret på frågan ligger i martyriet. I en intervju nyligen, gjord av den tyska skribenten Katja Dorothea Buck, kommenterade han bland annat den avskyvärda avrättningen av 21 unga kopter som dödades av IS på en strand i Libyen i februari 2015. En vanlig reaktion i väst var att, av respekt för offren, inte vilja se den video av avrättningen som spreds. Därför förvånade det många att kristna i Egypten reagerade precis tvärtom. De *ville* se videon, och såg den ända till dess våldsamma slut. "Det var deras sätt att dela lidandet med dem som blev avrättade", säger biskop Thomas. "Och vad de då fick höra var att i samma stund som knivarna skar genom deras halsar bekände dessa unga människor namnet Jesus."

När de unga kopterna bara några dagar efter sin blodiga död officiellt utnämndes till martyrer i den koptiska kyrkan, väckte det glädje på sociala medier i det kristna Egypten, med reaktioner som kan vara svåra för en västerlänning att förstå. "Men ingen ska tro att vi inte sörjer", säger biskop Thomas. "När något sådant drabbar oskyldiga människor är tårarna många och smärtan stor. För dem som förlorat sina nära är det ett trauma som de behöver få hjälp att bearbeta. Men i martyriet finns alltid både och: korsets smärta och frälsningens glädje."

På frågan hur man ska se på dem som förföljer och dödar kristna svarar biskop Thomas att det framför allt är viktigt att motverka rädsla. "Ja, de kan ta vår kropp, men vad mer kan de beröva oss? De kan inte ta ifrån oss vår eviga härlighet. När du befrias från rädsla kan du också älska, förlåta och visa fasthet." Eller som teologen Sarah Coakley uttryckt det: "När vi inte längre är rädda för döden, räds vi inte heller livet."

Förlåtelse, menar biskop Thomas, är något som först sker mellan den enskilde och Gud. Inte mellan två individer. Den som angripit är inte indragen i det första steget. "Förlåtelse innebär att jag inte släpper in hat och fruktan i hjärtat. Det är en förutsättning för att det andra steget ska kunna tas: att skapa fred och försoning."

Bland kopterna möter vi en hållning till martyriet som kan tyckas heroisk, men som behöver förstås mot bakgrund av att man formats av en kyrka där vördandet av martyrer har en självklar plats. De unga männen som med stor värdighet tog emot sitt martyrium på stranden i Libyen var, som biskop Thomas uttrycker det, "enkla människor som levde enkla liv". En stark tro byggs inte av förklaringar. Som han uttrycker det: "I våra söndagsskolor undervisar vi en levande teologi – inte en skriven teologi." I denna levande teologi är berättelserna om kyrkans många martyrer ett av de viktigaste ämnena.

Avsaknaden av en "martyriets teologi" i väst – uttryckt inte minst i att vi alltför sällan firar minnet av martyrer – bidrar till att vi ofta står handfallna när utbrotten av våld och terrorism får fruktan att invadera ett helt samhälle. Biskop Thomas menar att kyrkans svar måste bestå i att motverka rädsla. "När fruktan tar över i ett samhälle börjar vi snart generalisera. Eftersom några muslimer dödar kristna, är det lätt att börja tänka att alla muslimer är likadana."

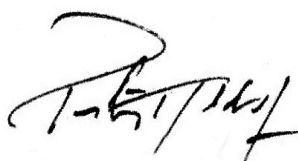
Somliga får mer än andra lida ”det som fattas i Kristi lidanden”.³ Men även om vi inte hotas till livet kan motstånd, förtal och förakt utgöra en kallelse att bära korset tillsammans med våra förföljda och utsatta bröder och systrar runt om i världen – så som Simon från Kyrene fick nåden att bära Jesu kors.

En fördjupad martyriets teologi hör till en av vår tids stora utmaningar, både för formandet av en livshållning grundad i evangeliet – och för kyrkans enhet. Det faktum att de flesta kyrkor erkänner varandras dop och varandras martyrer borde innebära att kyrkans synliga enhet är inom räckhåll. Bortom all splittring finns en enhet i Kristus som en dag ska bli synlig. Martyrerna är tecknet.

När vi nu redan är flera veckor in i påsktiden närmar vi oss Kristi himmelfärds dag, och därmed tar också *pingstnovenan* sin början. De nio dagarna av bön inför pingsten är en tid för kyrkan att be om förnyelse av Andens liv och gåvor. I det läge världen befinner sig i behöver vi inte minst be om en kyrka med profetisk klarsyn och mod. Under hela pingstnovenan ber vi våra tideböner med hjälp av provutgåvan av tideböner för påsktiden, som dels omfattar själva påskveckan, dels tiden mellan Kristi himmelfärds dag och pingst. Vår förhoppning är att även denna tidebönsbok, i likhet med böckerna för advent och fastan, ska komma i en slutlig utgåva lagom till nästa års påsktid. Arbetet med att ta fram våra nya tidebönsböcker fortsätter, och har inte minst möjliggjorts genom generösa gåvor. Vi känner tacksamhet till dem som bidrar till vad vi tror är ett arbete som inte bara vår egen kommunitet, men också många andra kommer att ha glädje av i många år framöver. Till sommaren räknar vi också med att översättningen av den första provutgåvan av *Tideböner under året* ges ut på norska. Det har länge efterlysts av våra många vänner i Norge, och att det nu kan förverkligas är en särskild glädje.

Låt mig till sist påminna om årets ekumeniska seminarium i Bjärka-Säby på annandag pingst, som i år infaller den 5 juni. Vi gästas som vanligt av flera kyrkoledare – Sofia Camnerin från Equmeniakyrkan, biskop Anders Arborelius från Katolska kyrkan och biskop Esbjörn Hagberg från Svenska kyrkan – tillsammans med Torsten Kälvemark och Samuel Rubenson. Årets tema är ”En enda kyrka”. På annandag pingst leds morgonmässan av biskop Esbjörn, som nu besöker Bjärka-Säby för första gången sedan han lämnade sitt uppdrag som biskop i Karlstad stift och blev ”emeritus”. Vi hoppas att i framtiden få möjlighet att ännu mer ta vara på hans erfarenheter, inte minst med tanke på att han i åtskilliga år varit den biskop i Svenska kyrkan som haft ett särskilt ansvar för relationerna med de orientaliska kyrkorna, i synnerhet Egypten och den koptiska kyrkan.

Med vårens ankomst och i påskens glädje önskar jag nu månadsbrevets alla läsare en trösterik och hoppfull påsktid!

³ Kol 1:24.